KIS- ÉS KÖZEPES GAZDASÁGOK TERÜLETI KONCENTRÁCIÓJA JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYÉBEN

CZIMBALMAS RÓBERT – FEHÉR ALAJOS dr.

ÖSSZEFOGLALÁS

A mezőgazdasági üzemek számának csökkenése, s az egy gazdaságra jutó földterület növekedése hazánkban is általános irányzat. Kérdőíves felmérésen alapuló, valamint településenkénti teljes körű statisztikai adatbázisokon Jász-Nagykun-Szolnok megye kis- és közepes gazdaságaiban részletesebben is vizsgáltuk az 1997-2002. közötti folyamatokat. A koncentráció mértékének, sajátosságainak feltárása mellett elemeztük annak pozitív és negatív hatásait is. Utóbbiak közül a mezőgazdaság további munkaerő kibocsátását külön is ki kell emelni. Ennek ellensúlyozása a tevékenységek diverzifikációjával történhetne, aminek az ezredforduló táján még csak szerény jelei voltak a megyében. A megoldást célzó intézkedések a Nemzeti Fejlesztési Terv Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programjában és a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben is megjelentek. A feladat nagyságához képest viszonylag szerény források miatt azonban nagy a valószínűsége annak, hogy ezek 2004 és 2006 között nem lesznek képesek fordulatot elérni.

1. A KUTATÁS CÉLJA, ADATBÁZISA ÉS MÓDSZEREI

Az 1997-ben indított kutatásunk egyik célkitűzése annak az átalakulási- és koncentrációs folyamatnak a vizsgálata, amely Jász-Nagykun-Szolnok megyében található kis- és közepes birtokkal rendelkező gazdálkodók körében lezajlott. Ennek megfelelően a gazdaságok szintjén kívántuk vizsgálni a gazdálkodók földterületének, tagoltságának, tulajdonviszonyainak, a növénytermelés és állattenyésztés arányainak az alakulását, megyei szinten pedig a birtokszerkezetet, s az erre ható fontosabb tényezőket. Már a megvalósítás első szakaszában problémát jelentett az adatbázis kialakítása. Mivel egy többéves időszakot átölelő, megfelelően mély és részletes – a települések és gazdaságcsoportok szintjén is összehasonlítható – alapadatbázist a Központi Statisztikai Hivataltól sem sikerült beszereznünk, ezért a különböző tudományos iskolákhoz, műhelyekhez hasonlóan egy saját – több év gazdálkodását nyomon követő – kérdőíves felmérést készítettünk.

Az 1997 koratavaszán kezdődött kérdőíves felmérésen alapuló adatgyűjtést 2000., illetve 2002. évben megismételtük. A felmérés egy kvantitatív módszerrel[1] végrehajtott longitudinális panelvizsgálat. Az adatfelvételek időpontját a mezőgazdasági munkák sajátosságai miatt a februári, márciusi időszakra időzítettük. A kérdőívek anonimak voltak, törekedtünk ugyanakkor arra, hogy az egyes évek felméréseiben minél nagyobb

[1] Kvantitatív módszeren azt értjük, hogy a középpontban a zárt, ténylekérdező, könnyen kódolható kérdések állnak.

arányban szerepeljenek ugyanazok a gazdálkodók. Ez az évenkénti megbízható összehasonlítást szolgálta. A kérdőívek kitöltése személyes megkereséses és önkitöltős módszerrel történt. A kérdőív a gazdálkodók foglalkozását, korát, a gazdálkodás múltbéli, illetve a felméréskori, pillanatnyi helyzetét is rögzítette, a jövőbeni elképzelésekre, tervekre, szándékokra is rákérdezett. A vizsgált gazdálkodók száma 111 fő.

Az adatfelvétel részleges volt, tehát a statisztikai összsokaságból vett mintáról van szó, azokról a magángazdálkodókról, akik teljesítették a mezőgazdasági terület méretére vonatkozó, általunk meghatározott 10 hektáros alsó határt. Az alkalmazott rétegzett mintavétel azonos mintanagyság és azonos szórású jellemző mellett nagyobb megbízhatóságot jelentett, mint az egyszerű véletlen mintavétel.

A kisebb mintaszámra alapozott felméréseknél általános módszertani gond azonban a mintavétel és a reprezentativitás, s ezért sajátos verifikációs megoldást alkalmaztunk. A 2000-ben *végzett Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ)* és a 2001. évi népszámlálás teljes körű – településszintű – adatbázisának a felhasználásával településenként és kistérségenként is egyeztettük, összehasonlítottuk saját vizsgálati mintánk és a teljes sokaság néhány átlagos jellemzőjét (birtoknagyság, tábla nagyság, állatlétszám, a gazdaság munkájában részt vevők száma, a gazdák iskolai végzettsége). Ennek az összehasonlításnak az eredményei biztosítják, hogy a teljes körű adatbázisokban nem szereplő, a kérdőíves felmérésből származó információk alapján széles körben hasznosítható megállapítások és összefüggések születhessenek.

Saját adatbázisunk feldolgozása során némileg eltértünk a KSH által alkalmazott üzemi területi kategóriáktól. Több szerző említi ugyanis a KSH méretkategóriák gyenge pontját: „a KSH tipológiája szerint 10-50 ha közötti kategória széles intervallumot foglal magába és ez torzítóan hat az eredményre az átlagkategóriára" *(Alvincz J. – Varga T., 2000)*. A szerzők tapasztalatai szerint is érdemesebb egy progresszíven növekvő birtokméret kategóriát kialakítani. Ennek szellemében hat kategóriát határoztunk meg. Kutatási hipotézisünkben 10 hektár alatti gazdaságokat nem tekintettük árutermelőnek, s így ezeket nem is vizsgáltuk. A 2000. évi ÁMÖ felmérés adatbázisa összehasonlítható maradt a saját felmérés adatbázisával és annak eredményeivel. A 30,1-300 hektár közötti területtel rendelkező gazdaságokat soroltuk a közepes méretű üzemek közé. Az Általános Mezőgazdasági Összeírásból származó adatoknál azonban követnünk kellett a KSH tipológiát, amely szerint a 10,1-300 hektáros gazdaságok tartoznak ebbe a csoportba.

Kiválasztásukat és vizsgálatukat a következők indokolják:

- A kilencvenes évek első felében a megyén belül is a kétpólusú birtokszerkezet és földhasználat volt a jellemző. Negatív hatásaik ellensúlyozásában a kis- és közepes gazdaságok területi koncentrációjának fontos szerepe van. Az elmúlt évtizedben a megyében egyébként e gazdaságok jelentősége egyre nagyobb lett.
- A csoport súlya az egyéni magángazdaságokon belül országosan is meghatározóvá vált. 2003-ban a 10 hektárnál nagyobb termőterületet használó egyéni gazdaságok által művelt termőterület az egyéni gazdaságok termőterületének 69 százalékát tette ki. A kis-és közepes méretű egyéni magángazdaságok körében a művelt terület csak néhány kivételes esetben haladta meg a 300 hektárt *(KSH, 2004)*.

Az ÁMÖ adatbázisra alapozottan, kisebb elemszámú minták változóinak eliminációjára és összefüggés vizsgálataira

speciális megoldású főkomponens analízist is alkalmaztunk *(Czimbalmas R., 2004)*.

2. A TERÜLETI KONCENTRÁCIÓ ALAKULÁSA

A kilencvenes években, a hazai szakirodalomban a birtok, birtokstruktúra kategóriák a gazdaság által használt földterület nagyságaként jelentek meg *(Fehér A., 1994; Molnár J., 2000)*. Munkánk során a fogalmakat mi is ebben a megközelítésben használjuk.

Az Európai Unióban a területi koncentráció évtizedek óta megfigyelhető irányzat, s a csatlakozó országokban is általánosnak tekinthető a felgyorsulása. Finnországban például 1995-2000 között – az ország 1995-ös EU csatlakozása után – a gazdaságok száma évi 3,5 százalékkal csökkent, s a támogatásban részesülő gazdaságok átlagterülete pedig 22,8 hektárról 29,1 hektárra növekedett 1995-2001 között. 2001-ben a finn gazdaságok 21 százaléka rendelkezett 10 hektárnál kisebb területtel, 44 százalékuk 10,1-30 hektár közötti területen gazdálkodott, míg 35 százalék volt azoknak az aránya, akiknek a területe 30 hektárnál nagyobb volt. Ez utóbbi kategóriába tartozó gazdaságok száma 77 százalékkal nőtt 1995 és 2000 között, miközben a 10 hektár alatti területtel rendelkező kisgazdaságok száma 40 százalékkal csökkent. Meg kell jegyeznünk, hogy ez nem csak finn sajátosság. Svédország például 33 hektáros átlagos mezőgazdasági területű gazdaságokkal csatlakozott 1995-ben. 1999-re a gazdaságok száma 13 százalékkal csökkent, az 1 gazdaságra jutó mezőgazdasági terület 5 hektárral növekedett *(Fehér A., in press)*.

Cikkünkben a koncentrációt az 1 gazdaságra jutó földterülettel mérjük. Vitathatatlan, hogy a létszám és értékmutatók alkalmazásával lényegesen jobb képet kaphatnánk. Sajnos felméréseink során nem sikerült ilyen adatokhoz jutni és megbízható, kisebb területi egységekre kiterjedő, üzemi szintű értékadatokat a statisztikai kiadványok sem szolgáltatnak.

A közepes területtel rendelkező, általunk felmért gazdák körében az egy gazdaságra jutó földterület 1997-2002 között jelentősen növekedett. Ennek mértékét és folyamatát az 1. táblázatban mutatjuk be.

Látható, hogy a folyamat a különböző kategóriákban és időszakokban eltérően zajlott.

A földpiac korlátozottsága miatt a koncentráció alapvető útja a földbérlet. 1997-2002 között ennek aránya összességében növekedett, meghatározó szerepe a nagyobb területű birtokokon belül van (1. ábra).

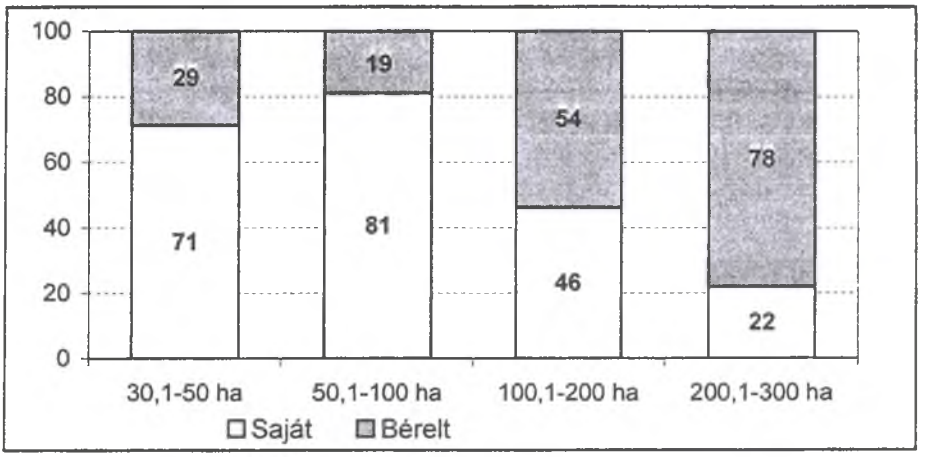
1. táblázat

Az egy gazdálkodóra jutó terület alakulása a különböző kategóriába tartozó Jász-Nagykun-Szolnok megyei kis- és közepes méretű gazdaságokban

Terület (ha)	1997	2000	2002
30,1-50,0	38,4	41,6	34,8
50,1-100,0	68,9	73,0	77,5
100,1-200,0	139,8	137,5	141,9
200,1-300,0	256,7	269,5	261,6
Kis- és közepes gazdaságok átlaga	83,4	99,2	119,9

1. ábra

A saját- és a bérelt szántóterületek aránya a vizsgált kis- és közepes gazdaságokban 2002-ben

A vizsgált időszakban a méretek alakulását jelentősen befolyásolta a növénytermelés és az állattenyésztés egymástól való elszakadása, illetve gazdaságon belüli arányainak változása. A felméréseinkben szereplő gazdaságoknak a 66-70 százaléka csak növénytermeléssel foglalkozott. Az állatot is tartó üzemek többsége a kisebb területi kategóriába tartozott. A kialakult helyzetben a gazdaságok növekedésének egyik legkedveltebb, s valószínű, hogy legkevésbé költséges útja a területek növelése volt, amit a növénytermelési bevételek és az állattenyésztés takarmányigényének biztosítása egyaránt motivált.

A megkérdezett gazdálkodók 52 százaléka főfoglalkozásban[2] tervezte gazdaságának vezetését 1997-ben és 2002-ben, s alig haladta meg a 20 százalékot azoknak az aránya, akik határozottan mellékfoglalkozású gazdák kívántak lenni. A többiek egyéb megoldásokon gondolkodtak. Az 50,1-100,0 ha méretkategóriába tartozók között a főfoglalkozású gazdák aránya 56 százalék volt és ahogy nőtt a méretkategória, úgy emelkedett ez az arány is, egészen 86 százalékig. A mellékfoglalkozású gazdálkodók túlnyomó része a 10,1-50,0 hektáros kategóriába tartozott. 2002-ben emelkedett azok száma, akik – főként földbérlet útján – tovább szeretnék növelni birtokukat. 36 százalékuk növelni, míg 52 százalékuk szinten kívánja tartani növénytermelési tevékenységét. Az állattenyésztésnél ezek az arányok 49, illetve 30 százalékot jelentettek.

A koncentráció kísérő jelenségeit, illetve hatásait pozitív és negatív csoportba sorolhatjuk:

1. Elmozdulás az 1 főre nagyobb standard fedezeti hányadot biztosító növénytermelési szerkezet, a versenyképesség, illetve a személyes jövedelmek növelése irányába. Ezt a módszerek között hivatkozott főkomponens analízissel is bizonyítottuk (2. táblázat).

[2] *Csete L. 1992* fogalmi rendszerezésére hivatkozva az egyéni magángazdaságokat főfoglalkozású és mellékfoglalkozású (part time farming) csoportokba soroltuk.

A 2. táblázatból jól látható, hogy a koncentrációt jelző mutató (az 50 ha feletti birtokok aránya) mind a gazdaságok munkájában részt vevőkre jutó standard fedezeti hányaddal, mind pedig a személyi jövedelemadó alapjával szignifikáns kapcsolatban van.

A 2. táblázatban közölt főkomponens modellből az is kitűnik, hogy a koncentráció és a gazdaságok munkájában részt vevőkre jutó terület növekedése viszonylag szorosan összefügg. Ennek területi kategóriánkénti konkrét értékeit a 3. táblázatban mutatjuk be.

2. táblázat

Az egy főre jutó standard fedezeti hányaddal legerősebben összefüggő változók alakulása 2000-ben Jász-Nagykun-Szolnok megyében

Mutatók	Főkomponens súlyok			
	1	2	3	4
A munkában résztvevőre jutó mezőgazdasági terület	0,931	0,024	0,054	-0,227
A gazdaság munkájában résztvevőre jutó standard fedezeti hányad (célmutató)	0,914	0,140	0,134	-0,256
Mezőgazdasági terület aránya	0,849	-0,206	-0,477	0,088
Az 50 hektár feletti birtokok aránya	0,705	-0,603	0,271	0,256
Az aktív lakosságra jutó összes belföldi jövedelem (SZJA alap)	0,631	0,713	0,064	0,300
Kummulált sajátérték %	66,37	85,03	91,55	97,15

P=5 százalékos hibahatár mellett kritikus főkomponens súly: ≥ 0,473

3. táblázat

A gazdaságok munkájában résztvevőkre jutó földterület, illetve a 100 hektár területre jutó résztvevő létszám alakulása a Jász-Nagykun-Szolnok megyei kis- és közepes méretű gazdaságokban 2000-ben

Mutató	Területi kategóriák		
	10,1-50,0	50,1-100,0	100,1-300,0
	hektár		
A teljes földterület (birtok) a munkában részt vevő természetes személyekre vetítve (fő/ha)	9,78	30,11	80,47
A teljes földterület az éves munkaerő egységre (AWU) vetítve (fő/ha)	19,83	53,60	121,04
100 hektár terület megművelését végző természetes személy, fő	10,22	3,32	1,24

Forrás: ÁMÖ 2000 alapján végzett saját számítások

2. A gazdaságok munkájában résztvevő természetes személyekre, illetve az általuk teljesített munkaidőből számított éves munkaerő egységre jutó földterület a földellátottság egyik mutatója. Ennek reciprok értéke az egy fő által megművelhető terület. Ezek bemutatott alakulása megerősíti azt a korábbi megállapítást, hogy „a birtokkoncentráció az egységnyi terület megműveléséhez szükséges létszám további jelentős csökkenésével is együtt jár. Ennek következménye a falusi

munkanélküliség növekedése lenne akkor, ha a mezőgazdasági tevékenységben hatékonyan nem foglalkoztatható családtagokat (dolgozókat) nem sikerülne az üzemek mezőgazdaságon kívüli tevékenységeiben, vagy a regionális gazdaság más ágazataiban foglalkoztatni" *(Fehér A., 2004).*

3. A kárpótlás eredményeként az egyes gazdák tulajdonában lévő földterületek elaprózódtak. A 4. táblázatban ezt mutatjuk be.

A jelentős tagoltságára a megyében, 2000-ben végzett 50 fő és mellékfoglalkozású gazdálkodóra kiterjedt kérdőíves felmérés is felhívja a figyelmet *(Vizdák et al., 2001).* A túlzott tagoltság – különösen, ha az még a területek elaprózódásával is együtt jár – a területegységre jutó fajlagos költségek emelkedése miatt rontja a jövedelmezőséget, s az érintett gazdaságok versenyképességét.

4. táblázat

A gazdálkodók által művelt terület tagoltsága Jász-Nagykun-Szolnok megye kis- és közepes méretű gazdaságaiban

(M.e.: %)

Terület tagoltsága	1997	2000	2002
3 vagy kevesebb tagban	36	31	34
4-5 tagban	33	33	21
6-nál több tagban	31	36	45
Összesen	**100**	**100**	**100**

Forrás: saját adatbázis

3. A KONCENTRÁCIÓ NEGATÍV HATÁSAINAK ELLENSÚLYOZÁSA

Vizsgálataink azt mutatják, hogy a megyében fontos szerepe van a területi méretek növelésének, ami a csatlakozással együttjáró jövedelmezőség növekedés és verseny, illetve különböző intézkedések hatására további koncentrációhoz vezet majd. Ilyen intézkedésnek tekinthetjük a mezőgazdasági versenyképességet javító beruházásokat, a fiatal gazdálkodók támogatását, a félig önellátó üzemek támogatását és a korai nyugdíjazás elősegítését. A koncentráció kívánatos és elvárható pozitív hatásainak realizálása érdekében az említett negatív hatások ellensúlyozására mielőbbi intézkedések kellenek.

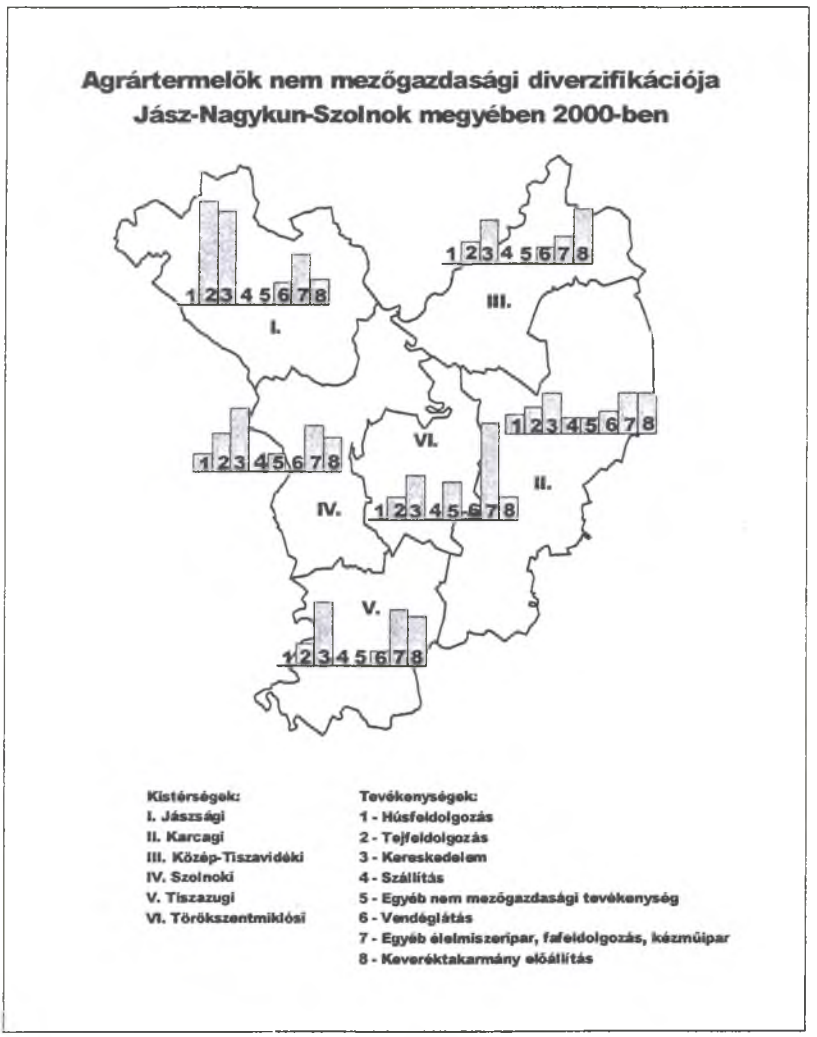
a/ Ezek közül a túlzott tagoltságot és a birtokok elaprózottságát a bérleti viszonyok hosszú távú stabilizálásával, valamint a birtok- és földrendezéssel lehet elkerülni. Az eddigi gyakorlat alapján úgy tűnik, ennek nincsenek meg a piaci automatizmusai. A központi földalap megteremtésére és működtetésére, a birtokrendezések állami támogatására korlátozottak a lehetőségek. Nem valószínű tehát, hogy rövid időn belül számottevő áttörés következne be ezen a területen.

b/ A foglalkoztatásra gyakorolt negatív hatások az üzemeken belüli diverzifikációval, a munkaigényesebb ágazatok arányainak növelésével, a többfunkciós mezőgazdaság megteremtésével javíthatók. Az ezredforduló táján Jász-Nagykun-Szolnok megye agrártermelői között a mezőgazdaságon kívüli diverzifikáció – területenként eltérő mértékben – de már megjelent. Több tevékenység azonban még eléggé gyerekcipőben járt. A helyzetet a 2. ábrán mutatjuk be. Az egyes oszlopok az adott kistérségben ta-

lálható agrártermelőkön belül az adott tevékenységgel foglalkozók arányainak viszonyát mutatják. Azzal együtt, hogy az egyes tevékenységek előfordulása általában szerény, jól láthatók a kistérségenként ugyan eltérő, de helyenként említésre méltó ágazatok. Így például a tejfeldolgozás, a kereskedelem, az egyéb élelmiszeripar, fafeldolgozás és kézműipar. A vendéglátás szerény előfordulása szinte sehol sem igazolja vissza a turizmushoz fűzött, s a hazai uniós támogatásoknál is megjelenített reményeket és kormányzati törekvéseket.

A hagyományos gazdálkodástól munkaigényesebb ökológiai gazdálkodás, illetve az alternatív növény és állatfajok tartása szintén számításba vehető megoldásnak tűnik. A 2000. évi értékeket az 5. táblázat tartalmazza.

2. ábra

5. táblázat

Az alternatív növény- és állatfajokat tartó, valamint ökológiai gazdálkodást folytató, illetve az arra való áttérést fontolgató gazdaságok százalékos arányai Jász-Nagykun-Szolnok megyében 2000-ben

Megnevezés	10,1-50,0	50,1-100,0	100,0-300,0	Összesen
	hektár			
Alternatív növényfajokat termelő gazdaságok	2,43	0,79	4,39	2,37
Alternatív állatfajokat tartó gazdaságok	4,55	3,41	2,44	4,30
Ökológiai gazdálkodást folytató gazdaságok	0,88	1,57	3,91	1,21
Ökológiai gazdálkodásra áttérést fontolgató gazdaságok	4,66	10,24	5,37	5,32

Forrás: AMÖ 2000 alapján saját számítások

Az 5. táblázatból látható, hogy a megyében szerény az ökológiai gazdálkodás és az alternatív növények elterjedtsége, s inkább az alternatív állatfajok és az ökológiai gazdálkodásra való áttérési szándékok érdemelnek nagyobb figyelmet. Az 50,1–100 hektár közötti kategória viszonylag magas értékeit külön is célszerű kiemelnünk. Az 1. táblázatban ugyanis éppen ebben a csoportban találtuk az egyik legmagasabb területi méret növekedést az 1997. és 2002. évek közötti időszakban. Az ökológiai gazdálkodásra való áttérési szándéknál azonban figyelembe kell venni, hogy a hazai fogyasztói piac változatlanul szerény, s egyre több uniós tagországra jellemző a keresletet meghaladó kínálat kialakulása a biotermékek piacán.

Megoldást jelentő intézkedések két jelentős magyar dokumentumban, a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben (Miniszterelnöki Hivatal) és a Nemzeti Fejlesztési Terv Agrár- és Vidékfejlesztés Operatív Programjában *(FVM, 2004)* is megjelentek. Az ökológiai gazdálkodás fejlesztésével a Nemzeti Vidékfejlesztési Tervben az agrár-környezetgazdálkodási programok ökológiai gazdálkodási célprogramja foglalkozik. Az egyes gazdaságokban és a régiókban folyó tevékenységek diverzifikációjának ösztönzése az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program céljai között szerepel. Ebben a dokumentumban fogalmazták meg a vidéki gazdasági potenciál fejlesztését és a foglalkoztatás javítását is, melyek realizálása alkalmas lehet a területi koncentrációval együttjáró konfliktusok kezelésére. E program céljaihoz kapcsolódó prioritások között külön is megjelenik a mezőgazdasági foglalkoztatásból kiszoruló munkaerő megélhetésének biztosítása. A hozzájuk rendelt források azonban – a feladat nagyságához és sürgősségéhez viszonyítva – nem jogosítanak fel a gyors fordulat reményére. Nagyon valószínű, hogy az áttörést hozó megoldások áttevődnek a következő – 2007–2013 közötti – tervezési időszakra.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Alvincz J. – Varga T. (2000): A családi gazdaságok helyzete és versenyképességük javításának lehetőségei. AKII Agrárgazdasági Tanulmányok 15. 217-218. pp. – (2) Czimbalmas R. (2004): Mezőgazdasági kis- és középüzemek gazdálkodásának főbb tendenciái és összefüggései Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Ph.D. értekezés, Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum Karcagi Kutatóintézet, 2004. – (3) Csete L. (1992): Az egyéni magángazdálkodók kilátásai Magyarországon. In. Az egyéni magángazdaságok szerepe és esélyei Magyarországon, GATE Mezőgazdasági Kutatóintézet, Kompolt. – (4) Fehér A. (1994): A tulajdon- és birtokviszonyok átalakulása, fejlődése és a XXI. századi problémákkal való összefüggése. „AGRO-21" Füzetek, 1994. 2. sz. 2-21. pp. – (5) Fehér, A. (2004): Prospective conflicts deriving from the changes in agricultural structure in Northern Hungary after the contry's EU accession. Gazdálkodás Special Edition, 8. 80-87. pp. – (6) Fehér A.: Vidék-gazdaság és a mezőgazdaság. AGROINFORM Kiadó, Budapest, in press. – (7) Magyarország mezőgazdasága 2003. Gazdaságszerkezeti összeírás előzetes adatok, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 2004. – (8) Molnár J. (2000): A földtulajdon és földhasználat. Gazdálkodás, 2000. 4. sz. 20-30. pp. – (9) Nemzeti Fejlesztési Terv Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program. Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Területfejlesztési Hivatal, Budapest, kézirat, www.kancellaria.gov.hu – (10) Nemzeti Vidékfejlesztési Terv, 15. változat, Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, Budapest, 2004. július 19. – (11) Vizdák K. – Lakatos V. – Király J. (2001): Mezőgazdasági családi vállalkozások Jász-Nagykun-Szolnok megyében. Gazdálkodás, 2001. 3. sz. 25-32. pp.

THE AREAL CONCENTRATION OF SMALL AND MEDIUM FARMS IN THE COUNTY OF JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK

By:
CZIMBALMAS, RÓBERT – FEHÉR, ALAJOS

Dwindling number of agrarian enterprises and increases in the size of agricultural land per farm is also a general trend in this country. On basis of questionnaire surveys and detailed statistical data banks we studied the course of events concerning small and medium sized farms in each settlement of the county of Jász-Nagykun-Szolnok between 1997 and 2002 in detail. Determination of the extent and characteristics of concentration apart we analyzed their positive and negative impacts, of which further release of workforce needs to be especially emphasized. This could be compensated by the diversification of operations, although few signs of this were discernable at the turn of millennia in the county. Measures aimed at resolving these problems were present in the Agrarian and Countryside Development Operative Program of the National Development Plan and the National Countryside Development Plan. Due to the modest resources devoted to the tasks it is unlikely that these measures will bring about the desired turn-around between 2004 and 2006.